

BS/83/2012

**SPOŁECZNA SOLIDARNOŚĆ
Z OSOBAMI W STARSZYM WIEKU**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W obliczu starzenia się społeczeństw europejskich, decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady UE, rok 2012 ustanowiony został Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej¹.

W majowym sondażu² poruszyliśmy niektóre kwestie związane z problematyką solidarności międzypokoleniowej. Zbadaliśmy m.in. skalę i zakres pomocy niesionej osobom starszym, nieradzącym sobie z wykonywaniem niektórych codziennych czynności. Zapytaliśmy respondentów, czy znają ludzi, którzy z powodu zaawansowanego wieku wymagają opieki, bądź też czy sami doświadczają tego typu trudności, a także czy pomagają starszym. Ankietowanych wspierających osoby starsze zapytaliśmy o charakter tej pomocy, natomiast tych, którzy wymagają opieki, czy otrzymują potrzebną pomoc oraz kto im pomaga. Sprawdziliśmy również, na ile powszechne wśród Polaków jest przekonanie o starzeniu się naszego społeczeństwa.

ŚWIADOMOŚĆ STARZENIA SIĘ NASZEGO SPOŁECZEŃSTWA

Starzenie się społeczeństwa polega na zwiększaniu się udziału ludności w starszym wieku wśród ogółu ludności³. Jako próg starości przyjmuje się na ogół wiek 60 lub 65 lat, czasem wprowadza się odrębny próg dla mężczyzn – 65 lat, a dla kobiet – 60 lat. Z prognoz Głównego Urzędu Statystycznego na lata 2008–2035 wynika⁴, że udział osób w wieku poprodukcyjnym będzie stale wzrastał i w roku 2035 będą one stanowiły 26,7% ogółu ludności Polski, co oznacza wzrost o 11 punktów procentowych w stosunku do roku 2007.

---

¹ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady 940/2011/UE z dnia 14 września 2011 r. w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej.

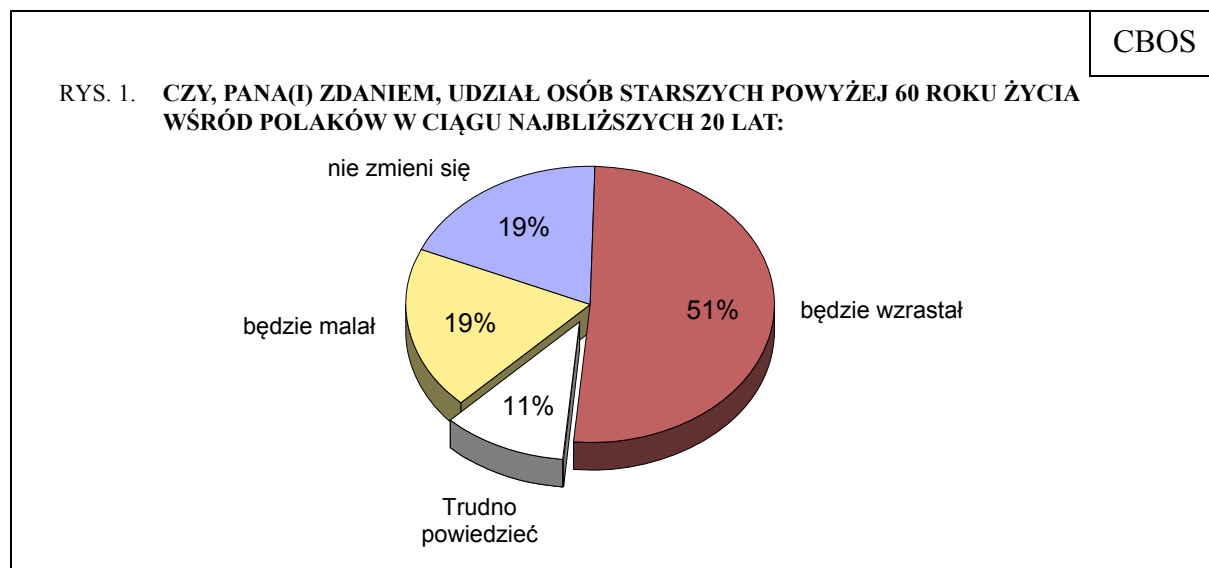
² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (264) przeprowadzono w dniach 10 – 16 maja 2012 roku na liczącej 1017 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Zob. http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-1718.htm

⁴ Zob. Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035 http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_L_prognoza_ludnosci_PL_2008-2035.pdf

W naszym sondażu, zapytaliśmy respondentów, czy udział osób starszych powyżej sześćdziesiątego roku życia wśród Polaków w ciągu najbliższych dwudziestu lat będzie wzrastał, malał, czy też pozostanie na niezmiennym poziomie.

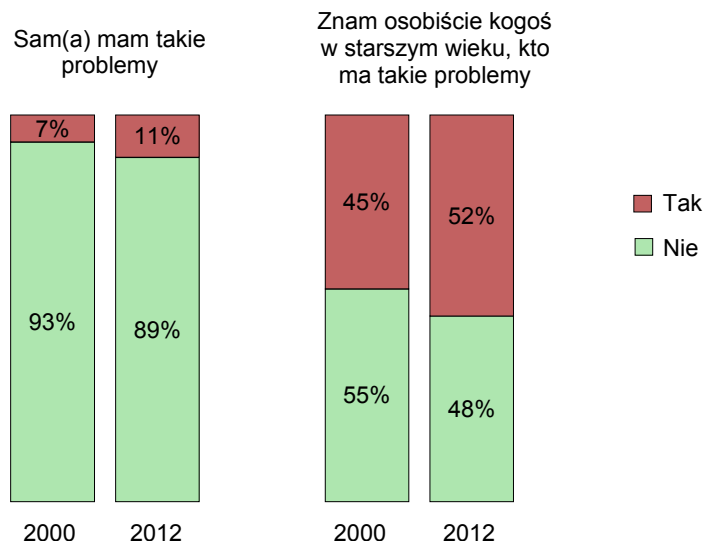
Okazuje się, że przekonanie, iż polskie społeczeństwo się starzeje nie jest wcale powszechne – wyraża je co drugi ankietowany. Pogląd taki częściej prezentują osoby lepiej wykształcone, mieszkające w większych miejscowościach, znajdujące się w stosunkowo dobrym położeniu materialnym (zob. tabele aneksowe). Dodać jednak należy, że nawet wśród nich zdania w tej sprawie są podzielone. O starzeniu się polskiego społeczeństwa przekonanych jest 68% osób z wykształceniem wyższym, 67% osób o dochodach *per capita* powyżej 1500 zł i 59% mieszkańców największych ponadpółmilionowych miast.

ZAKRES I CHARAKTER POMOCY OSOBOM STARSZYM

Ponad połowa dorosłych Polaków (52%) zna osobiście kogoś, kto z powodu starszego wieku ma trudności z wykonywaniem niektórych codziennych czynności, takich jak: załatwianie spraw w urzędach, robienie zakupów, sprzątanie, przygotowywanie posiłków, ubieranie się, higiena osobista. Co dziesiąty ankietowany przyznaje, że sam ma tego typu problemy. W porównaniu z wynikami sprzed dwunastu lat, odnotowujemy wzrost odsetka respondentów znających osobiście kogoś, kto z racji starszego wieku ma kłopoty z załatwianiem codziennych spraw, wzrósł również nieznacznie odsetek badanych deklarujących, że sami mają takie trudności.

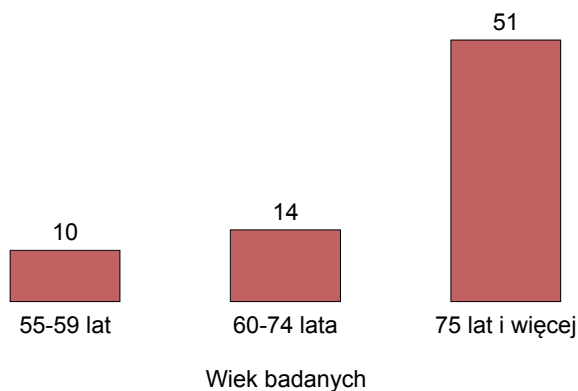
RYS. 2. WIELE OSÓB PO OSIĄGNIĘCIU PEWNEGO WIEKU MA TRUDNOŚCI Z WYKONYWANIEM SAMODZIELNIE NIEKTÓRYCH CODZIENNYCH CZYNNOŚCI, TAKICH NA PRZYKŁAD, JAK: ZAŁATWIANIE SPRAW W URZĘDACH, ROBIENIE ZAKUPÓW, SPRZĄTANIE, PRZYGOTOWYWANIE POSILKÓW, UBIERANIE SIĘ, HIGIENA OSOBISTA. CZY ZNA PAN(I) OSOBIŚCIE KOGOŚ STARSZEGO, KTO MA TAKIE PROBLEMY LUB MOŻE SAM(A) PAN(I) JEST W TAKIEJ SYTUACJI?

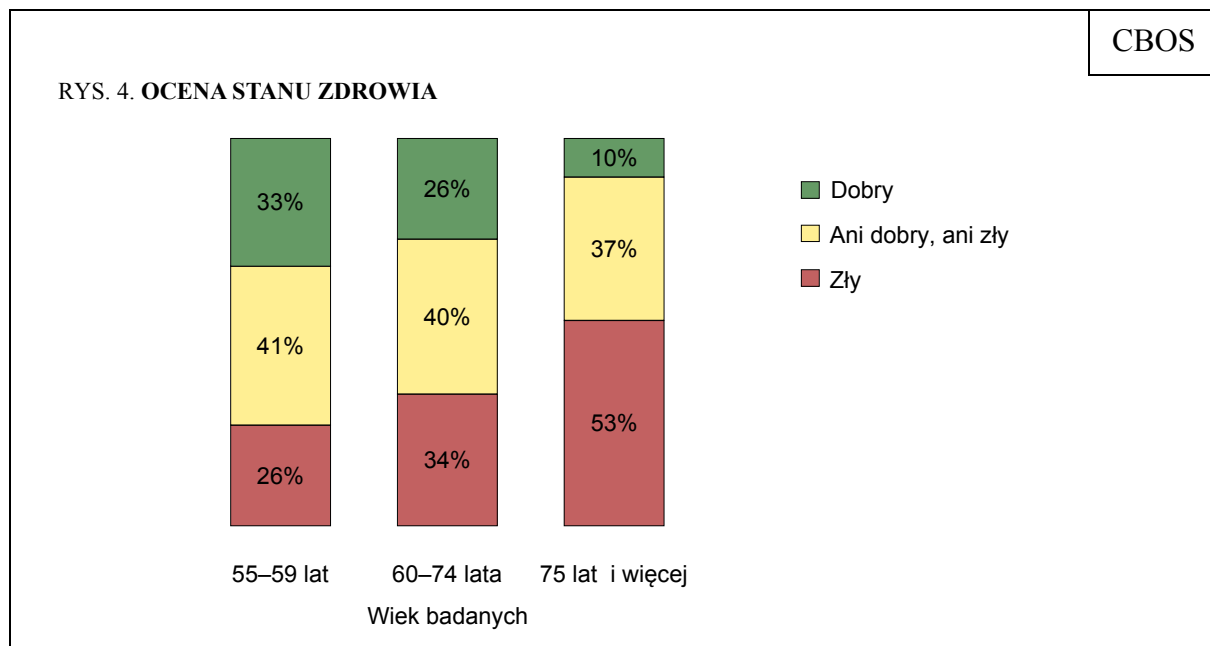
Ograniczenia wynikające z wieku nasilają się po ukończeniu 75 roku życia – deklaruje je co drugi badany w tej grupie wiekowej. Wśród ankietowanych w wieku 60–74 lata zgłasza je co siódmy respondent, a w grupie wiekowej 55-59 lat co dziesiąty.

RYS. 3. WIELE OSÓB PO OSIĄGNIĘCIU PEWNEGO WIEKU MA TRUDNOŚCI Z WYKONYWANIEM SAMODZIELNIE NIEKTÓRYCH CODZIENNYCH CZYNNOŚCI, TAKICH NA PRZYKŁAD, JAK: ZAŁATWIANIE SPRAW W URZĘDACH, ROBIENIE ZAKUPÓW, SPRZĄTANIE, PRZYGOTOWYWANIE POSILKÓW, UBIERANIE SIĘ, HIGIENA OSOBISTA. CZY MOŻE SAM(A) JEST PAN(I) W TAKIEJ SYTUACJI?

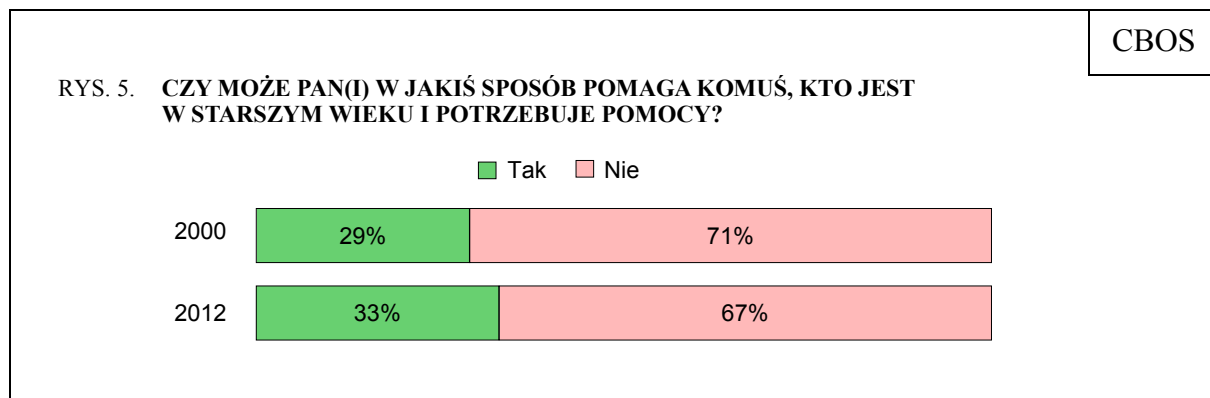
Odsetki odpowiedzi twierdzących

Wśród badanych powyżej 75 roku życia zdecydowanie pogarsza się również samoocena stanu zdrowia. Większość badanych w tym wieku źle ocenia swój stan zdrowia, a jedynie co dziesiąty dobrze. Wśród młodszych respondentów subiektywna ocena stanu zdrowia jest dużo lepsza – w grupie wiekowej 60–74 lata co czwarty badany ocenia go dobrze, a jedna trzecia źle.

Co trzeci dorosły mieszkaniec Polski pomaga komuś, kto jest w starszym wieku i potrzebuje pomocy. Stosunkowo częściej udzielanie pomocy seniorom deklarują osoby lepiej wykształcone – z wykształceniem średnim (36%) lub wyższym (39%) oraz znajdujące się w lepszej sytuacji materialnej – o dochodach *per capita* powyżej 1000 zł (w grupie osób o dochodach od 1001 do 1500 zł odsetek ten wynosi 41%, a w grupie osób o dochodach powyżej 1500 zł – 38%).

Respondentów pomagających seniorom w codziennych czynnościach zapytaliśmy o rodzaj i zakres tej pomocy.

Podobnie jak dwanaście lat temu, świadczona pomoc ma przeważnie charakter rodzinny – niemal trzy czwarte pomagających wspiera kogoś z najbliższej rodziny (73%). W dalszej kolejności, pod względem częstości wskazań, sytuuje się pomoc sąsiedzka oraz ta obejmująca znajomych (po 21%). Niewiele rzadziej Polacy pomagają komuś z grona przyjaciół (16%)⁵ i osobom z dalszej rodziny (12%).

Tabela 1

Czy osoba której Pan(i) pomaga:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	w procentach	
– należy do Pana(i) najbliższej rodziny	67	73
– należy do dalszej rodziny	11	12
– należy do grona przyjaciół	14	16
– należy do grona znajomych	25	21
– jest sąsiadem	28	21
– jest podopiecznym przydzielonym przez ośrodek pomocy społecznej, organizację charytatywną, parafię itp.	2	3
– jest kimś innym	4	11

Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł pomagać więcej niż jednej osobie

Również sposoby wspierania seniorów nie uległy większym zmianom w ciągu ostatnich dwunastu lat. Polacy nadal najczęściej pomagają osobom starszym w prowadzeniu gospodarstwa domowego: w zakupach, sprzątaniu, praniu, przygotowywaniu posiłków. Niewiele rzadziej wsparcie polega na dotrzymywaniu towarzystwa w domu, na spacerze, w kościele oraz na pomocy w załatwianiu rozmaitych spraw np. u lekarza, w urzędzie, w banku. Częstą formą wsparcia jest udzielanie porad w ważnych sprawach oraz pielęgnacja w chorobie. Rzadziej pomoc związana jest z utrzymaniem higieny osobistej i ubieraniem oraz wsparciem finansowym.

Co siódma osoba opiekująca się osobą starszą wymieniła inny rodzaj pomocy niż wyżej opisane. Wśród nich dominowały dwa typy odpowiedzi: pomoc w transporcie, dowożeniu w różne miejsca oraz udzielanie wsparcia psychicznego poprzez rozmowę bądź samą obecność.

⁵ Grupa przyjaciół jest na ogół mniej liczna niż znajomych – stąd mniejszy odsetek badanych deklarujących pomoc przyjaciółom niż znajomym.

Tabela 2

W jaki sposób pomaga Pan(i) tej osobie/tym osobom? Czy pomaga Pan(i):	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	odsetki odpowiedzi twierdzących	
– w prowadzeniu gospodarstwa domowego (zakupy, sprząatanie, pranie, przygotowywanie posiłków)	74	78
– dotrzymując towarzystwa (w domu, na spacerze, w kościele)	68	74
– w załatwianiu spraw u lekarza, w urzędzie, w banku itp.	69	70
– udzielając porad w ważnych sprawach	61	66
– pielęgnując w chorobie	61	53
– w czynnościach związanych z higieną osobistą (mycie, kąpiele) i ubieraniem się	29	28
– finansowo	17	17
– w inny sposób	11	14

Najczęściej opiekunowie mieszkają blisko osób które wspierają – w najbliższej okolicy (37%) bądź gdzieś niedaleko (54%) – i w tym zakresie niewiele się zmieniło w ciągu ostatnich dwunastu lat. Mniej więcej co czwarty pomagający mieszka razem ze swoim podopiecznym (27%), a co trzeci musi pokonać znaczną odległość, by dotrzeć do osoby, którą się opiekuje (w tej samej miejscowości – 13% bądź w innej – 23%).

Tabela 3

Czy osoba, której Pan(i) pomaga, mieszka:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	odsetki odpowiedzi twierdzących	
– razem z Panem(ią)	26	27
– w najbliższym sąsiedztwie	33	37
– niedaleko od Pana(i)	41	54
– w znacznej odległości, ale w tej samej miejscowości	16	13
– w innej miejscowości	20	23
– gdzie indziej	2	4

Odsetki nie sumują się do 100, gdyż respondent mógł pomagać więcej niż jednej osobie

O zaangażowaniu w pomoc osobom starszym może świadczyć czas na nią poświęcany, a także liczba podopiecznych przypadających na jednego opiekuna.

Większość badanych, którzy pomagają ludziom starszym, opiekuje się jedną osobą (55%), co czwarty dwiema, a co ósmy trzema. Średnia liczba podopiecznych przypadających na jednego opiekuna wynosi prawie dwie osoby (1,90).

Tabela 4

Ilu osobom pomaga Pan(i)?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	w procentach	
Jednej osobie	54	55
Dwóm osobom	25	25
Trzem	11	13
Czterem	4	2
Pięciu	3	2
Więcej niż pięciu	3	3
Średnia	2,42	1,90

Natomiast średnia liczba godzin poświęconych przez jednego opiekuna na pomoc osobom starszym wynosi ponad jedenaście godzin tygodniowo, co daje przeciętnie codzienne obciążenie – około półtorej godziny. Blisko połowa pomagających (45%) przeznaczają na opiekę nad osobami starszymi do czterech godzin tygodniowo, jedna trzecia (33%) od czterech do dziesięciu, a co piąty opiekun poświęca na ten cel powyżej dziesięciu godzin (22%).

Tabela 5

Czy mógłby Pan(i) w przybliżeniu określić, ile godzin tygodniowo poświęca Pan(i) na tę pomoc?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	w procentach	
Jedną godzinę	7	17
Dwie	14	16
Trzy	15	12
Cztery do pięciu	14	17
Sześć do dziesięciu	23	16
Jedenaście do dwudziestu	12	10
Dwadzieścia jeden do trzydziestu	8	5
Powyżej trzydziestu godzin	7	7
Średnia liczba godzin przeznaczanych na pomoc osobom starszym w tygodniu	10,87	11,02

Ankietowanych, którzy pomagają osobom starszym, zapytaliśmy również, czy opiekują się nimi nieodpłatnie, czy też otrzymują z tego tytułu jakieś wynagrodzenie. Okazuje się, że prawie wszyscy respondenci (96%) wspierający seniorów czynią to bezpłatnie (co wiąże się z rodzinnym charakterem tej pomocy). Jedynie bardzo nieliczni otrzymują za opiekę stale (2%) lub od czasu do czasu (2%) jakieś wynagrodzenie.

Tabela 6

Czy jest to pomoc:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
– nieodpłatna	91	96
– różnie bywa	6	2
– za którą otrzymuje Pan(i) stałe wynagrodzenie	3	2

Mimo że opieka nad osobami starszymi stanowi na ogół spore obciążenie czasowe i z reguły wykonywana jest nieodpłatnie, jedynie co dziesiąty opiekun uważa, że jest ona uciążliwa (11%). Prawie połowa pomagających określa ją jako raczej niesprawiającą kłopotu (46%), a dwie piąte jako zupełnie niesprawiającą kłopotu (42%).

Stopień uciążliwości niesionej pomocy zależy w znacznej mierze od czasu na nią poświęcanego – osoby dla których jest ona uciążliwa⁶ poświęcają średnio w tygodniu trzydzieści godzin na opiekę nad ludźmi starszymi, badani dla których jest ona raczej niekłopotliwa około dziesięciu godzin, a ci, którym zupełnie nie sprawia kłopotu średnio siedem godzin tygodniowo.

Tabela 7

Czy pomoc, jakiej Pan(i) udziela, jest dla Pana(i) uciążliwa czy raczej nie sprawia większego kłopotu?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2000 (N=319)	2012 (N=332)
	w procentach	
Jest bardzo uciążliwa	2	2
Jest dość uciążliwa	7	9
Raczej nie sprawia kłopotu	50	46
Zupełnie nie sprawia kłopotu	40	42
Trudno powiedzieć	1	1

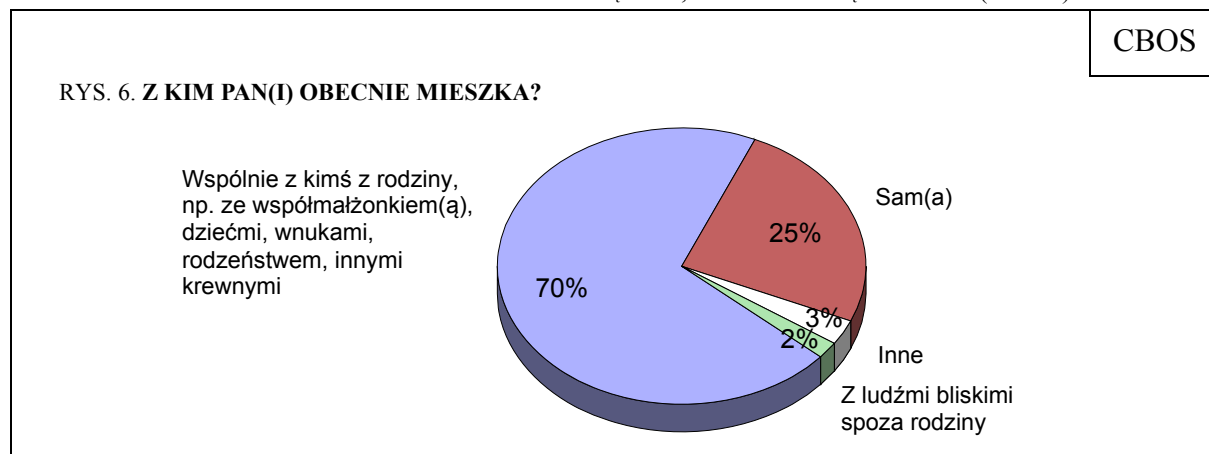
SYTUACJA OSÓB STARSZYCH WYMAGAJĄCYCH OPIEKI

Chcąc bliżej poznać sytuację osób starszych mających problemy z wykonywaniem codziennych czynności zapytaliśmy, z kim obecnie mieszkają, kto i w jaki sposób im pomaga oraz jaka pomoc jest im potrzebna. Dodać należy, że prezentowane w tym rozdziale opinie są wyrażane przez stosunkowo niewielką grupę respondentów liczącą 109 osób (11% ogółu badanych).

⁶ Kategorie „bardzo uciążliwa” i „dość uciążliwa” zostały połączone ze względu na niewielkie liczebności.

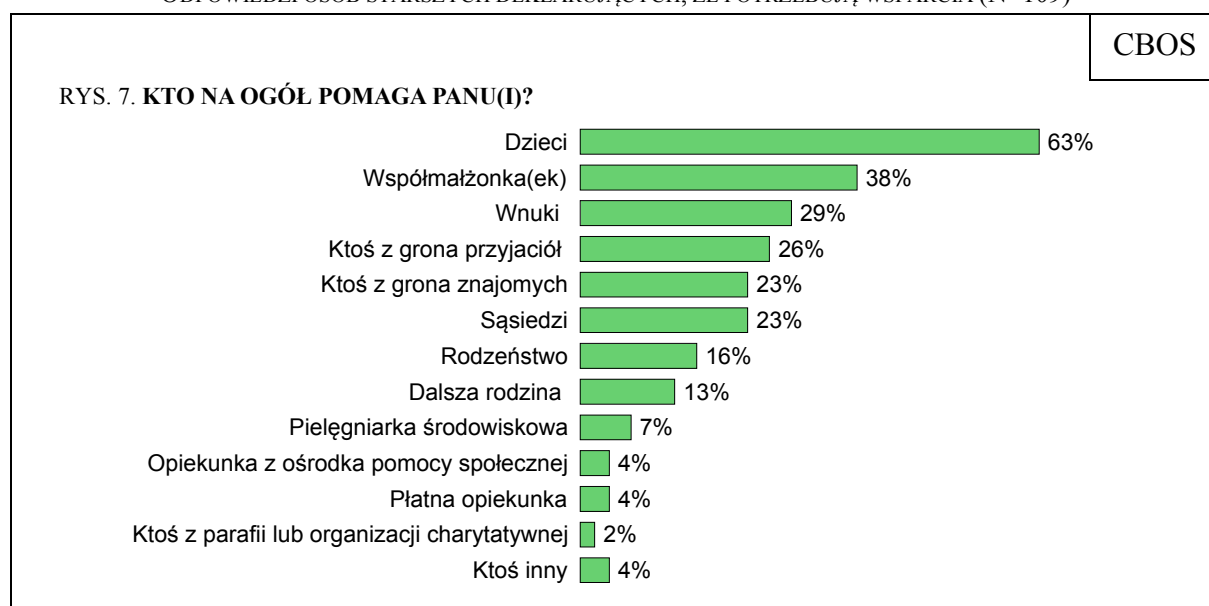
Większość osób wymagających pomocy z powodu wieku mieszka z kimś z rodziny (70%), co czwarta mieszka sama (25%), a jedynie bardzo nieliczni z innymi bliskimi osobami (5%).

ODPOWIEDZI OSÓB STARSZYCH DEKLARUJĄCYCH, ŻE POTRZEBUJĄ WSPARCIA (N=109)

Osoby starsze nieradzące sobie z wykonywaniem niektórych codziennych czynności najczęściej wspierane są przez rodzinę – w większości przypadków przez dzieci (63%), rzadziej przez współmałżonków (38%) i wnuki (29%). Stosunkowo często seniorom pomagają przyjaciele (26%), znajomi (23%) oraz sąsiedzi (23%). Trochę rzadziej osoby starsze wspierane są przez rodzeństwo (16%) oraz dalszą rodzinę (13%). Z instytucjonalnych form wsparcia – pielęgniarstwa środowiskowego, opieki z ośrodka pomocy społecznej czy płatnej opieki – korzysta stosunkowo niewielka grupa osób starszych.

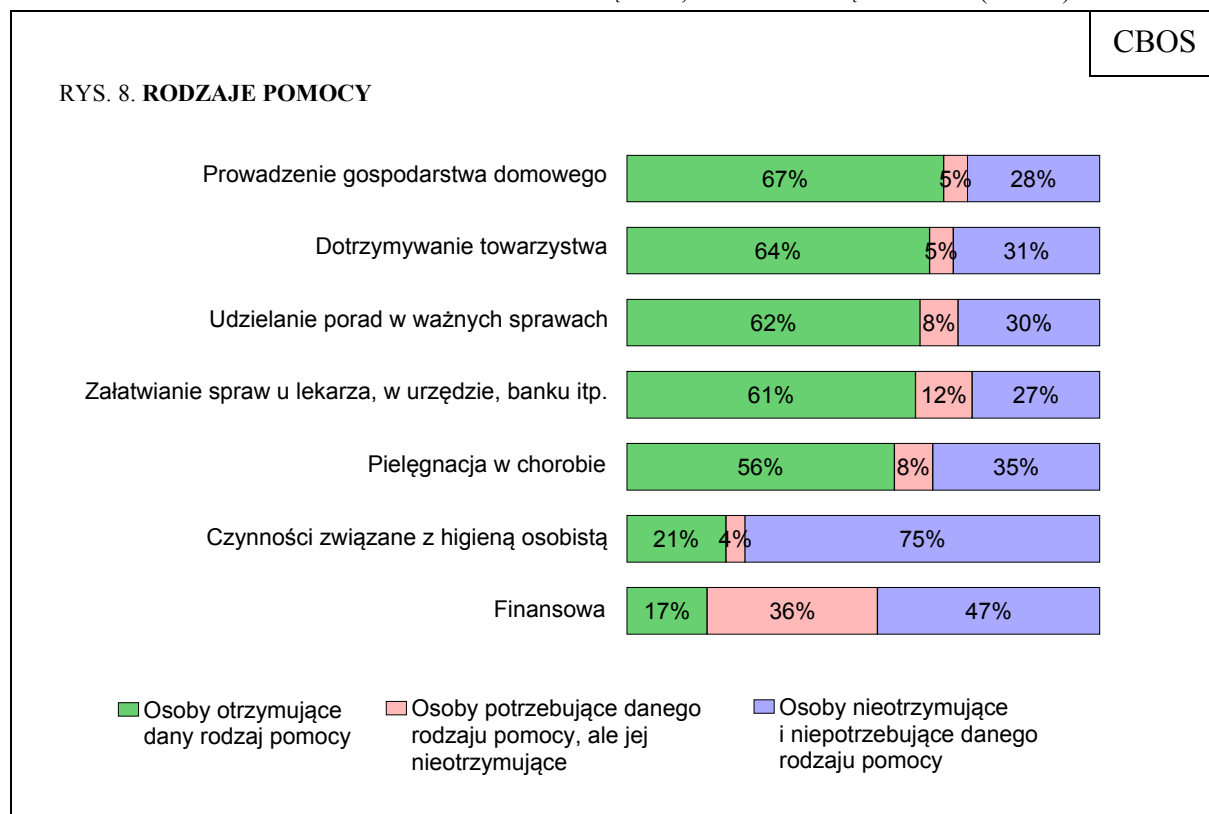
ODPOWIEDZI OSÓB STARSZYCH DEKLARUJĄCYCH, ŻE POTRZEBUJĄ WSPARCIA (N=109)

Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondentowi może pomagać kilka osób

Osoby starsze mające trudności z wykonywaniem niektórych codziennych czynności otrzymują różnorodną pomoc – najczęściej związaną z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Niewiele rzadziej wsparcie polega na dotrzymywaniu towarzystwa i udzielaniu porad w ważnych sprawach. Większość seniorów wymagających opieki otrzymuje pomoc w załatwianiu różnych spraw np. u lekarza, w urzędzie, w banku, a także pielęgowana jest w chorobie.

ODPOWIEDZI OSÓB STARSZYCH DEKLARUJĄCYCH, ŻE POTRZEBUJĄ WSPARCIA (N=109)

Do rzadkich form wsparcia osób starszych należy pomoc w czynnościach związanych z higieną osobistą oraz pomoc finansowa. Warto w tym miejscu dodać, że problem ograniczenia samodzielności z powodu zaawansowanego wieku częściej dotyczy ankietowanych znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej – potrzebę wsparcia z racji swojego wieku deklaruje blisko co czwarty respondent źle oceniający warunki materialne swojego gospodarstwa domowego i jedynie co siedemnasty oceniający je dobrze (zob. tabele aneksowe).

Z porównania zgłaszanych przez osoby starsze potrzeb z otrzymywaną pomocą wynika, że najczęściej niezaspakajane pozostają potrzeby finansowe. Co trzecia starsza osoba mająca problemy z wykonywaniem niektórych codziennych czynności nie otrzymuje

wsparcia finansowego, mimo że go potrzebuje. Innym obszarem, w którym otrzymywana pomoc jest niedostateczna jest załatwianie różnych spraw np. u lekarza, w urzędzie, w banku – deficyt w tym obszarze deklaruje co ósma osoba dotknięta problemami podeszłego wieku.

Co drugi dorosły Polak ma świadomość, że nasze społeczeństwo się starzeje. Częściej przekonane są o tym osoby lepiej wykształcone, o wyższych dochodach oraz mieszkające w dużych miastach.

Większość respondentów zna kogoś, kto z powodu starszego wieku ma trudności z wykonywaniem samodzielnie niektórych codziennych czynności, a co dziesiąty sam ma takie problemy. O skali solidarności z osobami w starszym wieku świadczy fakt, że co trzeci dorosły Polak w jakiś sposób je wspiera. Pomoc ta ma na ogół charakter rodzinny i najczęściej wiąże się z prowadzeniem gospodarstwa domowego, dotrzymywaniem towarzystwa i załatwianiem różnych spraw np. u lekarza, w urzędzie, w banku. Pomimo że wsparcie osób starszych ma z reguły charakter rodzinny, jedynie co czwarty opiekun mieszka z osobą, której pomaga. Najczęściej seniorzy, którym niesiona jest pomoc mieszkają gdzieś niedaleko, w najbliższym sąsiedztwie. Ankietowani pomagający osobom starszym poświęcają na tę opiekę około jedenastu godzin tygodniowo. Świadczona pomoc jest przeważnie nieodpłatna i, zdaniem zdecydowanej większości opiekunów, niesprawiająca kłopotu.

Analizując wypowiedzi osób starszych potrzebujących wsparcia dowiadujemy się, że najczęściej mogą oni liczyć na pomoc najbliższej rodziny – dzieci oraz współmałżonków. Stosunkowo często seniorom pomagają również wnuki, przyjaciele, znajomi oraz sąsiedzi. Z instytucjonalnych form opieki korzysta bardzo niewielka grupa osób starszych. Uzyskiwana przez seniorów pomoc najczęściej wiąże się z prowadzeniem gospodarstwa domowego, dotrzymywaniem towarzystwa, załatwianiem różnych spraw oraz udzielaniem porad w ważnych sprawach. Z porównania zgłaszanych potrzeb ze skalą uzyskiwanej pomocy wynika, że w największym stopniu osobom starszym brakuje wsparcia finansowego, a w drugiej kolejności pomocy w załatwianiu różnych spraw.

Opracowała
Małgorzata OMYŁA-RUDZKA